

Könyv születik

Kreatív írás alsó tagozaton

Grandpierre Aranka¹

ELTE Tanító- és Óvóképző Kar Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék, hallgató

Absztrakt

A nyugati iskolák mintájára a hazai közoktatásban is kezd teret hódítani a kreatív írás; noha, sajnálatos módon, még mindig nem tudott szélesebb körben elterjedni. Kolláth Erzsébet mesterpedagógus, az ELTE Gyertyánffy István Gyakorló Általános Iskola szakvezető tanítója a 2014/2015-ös tanévben harmadikos osztályával példát adott rá és megmutatta, hogy már alsó tagozaton is hatékonyan alkalmazhatók az írásgyakorlatok, jelentős feladatot vállalva a képesség- és személyiségfejlesztésben. A tanító és osztálya a szülőkkal együttműködve Krémkaktusz címmel verseskötetet jelentetett meg a gyerekek szövegeiből, amelyet a tanulók maguk illusztráltak. A verseskönyvből hangoskönyv is készült. A gyerekek versei fejlett íráskészségről, érzékeny lelkiségről és érett világlátásról tanúskodnak. E könyv születését mutatja be az írás, közben elemzi a gyermekek munkáit.

Kulcsszavak: kreatív írás, gyerekversek, verseskötet, Krémkaktusz, képesség- és személyiségfejlesztést

*„A játék a szabadság és az érdek nélküli öröm birodalma,
az ember egyik legbiztonságosabb szentélye marad ebben a világban ...
Ez az egyetlen pont, ahol tökéletesen megvalósul az esélyek eszményi
egyenlősége.”*
(Hankiss Elemér)

Kreatív írás

A nyugati iskolarendszerekben évek óta sikeresen alkalmaznak kreatív írás-gyakorlatokat a fogalmazástanítás keretein belül, a praxis eredményességét pedig számos kutatás bizonyítja (Chapman, 2006; Cotton 1988; Hillock, 1996; Molnár, 1996; Tóth, 2008). A nyugati iskolák mintájára a hazai közoktatásban is megjelent a kreatív írás; sőt, láthatunk arra is példát, hogy a kreatív írásgyakorlatok már alsó tagozaton milyen értékes hatással lehet-

¹ A szerző az ELTE TÓK hallgatója, az írás a 2020 tavaszán védelemre bocsátott szakdolgozatának egy részlete.

nek a gyerekek képesség- és személyiségfejlődésére. Ennek ellenére mégsem terjedt el szélesebb körben a hazai fogalmazástanításban, ahogy az írás folyamatközpontú megközelítése sem. A háttérben valószínűleg az erősen tradicionális, eredményközpontú pedagógiai szemléletmód és az alacsony oktatási óraszám áll. Így fogalmazástanításunkban még mindig inkább az ismeretnyújtás dominál, és a szövegalkotási feladatok nagyrésze a munkafüzet kitöltésén alapul. Ha a pedagógusok alkalmaznak is kreatív írást a tanórákon, azt inkább fogalmazástechnikai gyakorlatokként, az irodalmi műfajokban való alkotás lehetőségeként teszik.

Raátz Judit (2008) az *Anyanyelv-pedagógiában* megjelent tanulmányában rávilágít arra, hogy a szakma többféle értelemben használja a kreatív írás fogalmát. „A kreatív írás (*creative writing*) eredeti formájában olyan szervezett keretek között történő írásgyakorlat, amely a különféle műfajokban való alkotás szabályait igyekszik megtanítani változatos, értékelő, elemző, kritikai módszerekkel. Az írásgyakorlat célja: az idők folyamán kialakult szövegszerkesztési és alkotási fogások elsajátítása után az író legyen képes a szabályszerűtől, a kánontól való tudatos eltérésre.” (Raátz, 2008, o.n.). A szerző rámutat, hogy a *kreatív írás* címszó alatt a legtöbb módszertani szakirodalom a szövegalkotás változatos módszerek, témák és munkaformák felhasználásával történő gyakorlását, fejlesztését érti. A fő hangsúly a kreativitáson, a megszokott iskolai fogalmazási feladatoktól való eltéréseken van. Bizonyos gyakorlatok valamilyen irodalmi szövegből indulnak ki, valamilyen szépirodalmi műfajban történő alkotáshoz kapcsolódnak. Ezeket nevezzük szorosabb értelemben vett kreatív írásgyakorlatoknak. Bizonyos feladatok pedig inkább módszereikben, munkaformájukban, a feladatok jellegében igyekeznek a megszokottól eltérni. Ezeket tágabb értelemben vett kreatív gyakorlatoknak tekinthetjük (Raátz, 2008).

Samu Ágnes *Kreatív írás* című könyvében úgy határozza meg a fogalmat, hogy az implikálja az ilyen jellegű írásgyakorlatok oktatási és nevelési céljait is: „A kreatív írás gyakorlatába leginkább a versek, rövid történetek, novellák, dalok, naplók, monológok, jelenetek tartoznak – olyan műfajok, amelyek már témaválasztásuk révén is személyes jellegű megszólalást tesznek lehetővé, segítik az egyén személyiségének fejlődését, társadalmi megnyilvánulásainak hatékonyságát, fejlesztik önbizalmát és helyes önértékelését, azaz az önkifejezés eszközei” (Samu, 2004, p. 11). Mindezt jól szemlélteti az alábbiakban bemutatott verseskönyv, ami az önkifejező írás ritka megnyilvánulása harmadik osztályos gyerekek tollából.

Könyv születik

Kolláth Erzsébet mesterpedagógus, az ELTE Gyertyánffy István Gyakorló Általános Iskola szakvezető tanítójának és a 2014/2015-ös tanévben harmadik évfolyamot végző osztályának értékes példája megmutatja, hogy már alsó tagozaton hatékonyan alkalmazhatók, és jelentős hatással lehetnek a gyere-

kek képesség- és személyiségfejlődésére a kreatív írásgyakorlatok. A tanító és osztálya a szülőkkel együttműködve egy keményfedeles "igazi" verseskötetet adott ki a gyerekek írásaiból a versekhez készült illusztrációikkal. A szövegekből hangoskönyv is készült². A tanítónő elmesélte a *Csodaceruzának* adott interjújában a könyv létrejöttének történetét.

A versek egy része a 2014-es karácsonyi ünnepség műsorötletéből született, ahol és amikor az osztálytanító azt találta ki, hogy a gyerekek saját írású verseikkel lépják meg a szülőket, hiszen osztályából többen évek óta verseltek, nem is akárhogyan. A verstermést versalmafán publikálták az osztály falán.

1. ábra
Versfa

A tanítónő már ősszel felvetette tanulóinak, hogy akiknek van kedvük, írjanak karácsonyi verseket. Azoknak, akik nem szerettek volna verselni, fogalmazási témát adott: írjanak arról, hogyan képzelik el a karácsonyt 30 év múlva. A gyerekek karácsonyi "ajándékai" olyan jól sikerültek, hogy a tanító sajnálta volna, ha a nyelvileg leleményes szövegek a tanári asztal fiókjában maradtak volna. Így született meg a verseskötet ötlete (Kadlót, 2015).

² A verseskötet és a hangoskönyv elérhető a Tanító online weboldalán (Molnár, Kadlicskó, Kolláth & Farkas, 2015) <https://tanitonline.hu/uploads/2098/kremkaktusz%20nyomdai.pdf>

A versírás már korábban hagyomány volt az osztályban, a gyerekek többsége 1. osztályos kora óta verselt, amiben az is szerepet játszhatott, hogy kezdetől rengeteg kortárs gyerekverset vitt be az órákra a tanítónő, többek között Szabó T. Anna, Tóth Krisztina, Lackfi János műveiből válogatott – olvashatjuk a vele készült interjúbán. A verseket, mondókákat nemcsak felolvasta, hanem komplett foglalkozásokat szervezett köréjük. Például Kovács András Ferenc *Petymeg* című versét úgy dolgozták fel, hogy különleges nevű állatok fényképeit rejtette el a tanítónő az osztályteremben. Aztán vadásztársaságokat alakítottak, és megindult a játékos felfedezés olyan érdekes nevű állatokat keresve, mint a damara-dikdik, a kuszkusuz és a petymeg. Amikor pedig a tanítónő felvetette, hogy ők is tudnának hasonló verseket írni, a gyerekek szárnyakat kaptak, és jobbnál jobb versek láttak napvilágot tollukból. A diákok hamarosan jelezték tanítójuknak, hogy szeretnének más témákban is verseket írni. László Noémi versének hatására kezdte őket izgatni a *mi miből készül* kérdése. A téma köré épülő foglalkozások során különböző anyagokat gyűjtöttek, és megfigyelték, melyek illenek össze, és melyek nem. Sok-sok játékos ötletelésből újabb és újabb versek születtek. Kolláth Erzsébet a gyerekek írásait egy dossziéban gyűjtögette, és az évek óta őrzött versekből született meg végül a *Krémkaktusz*.

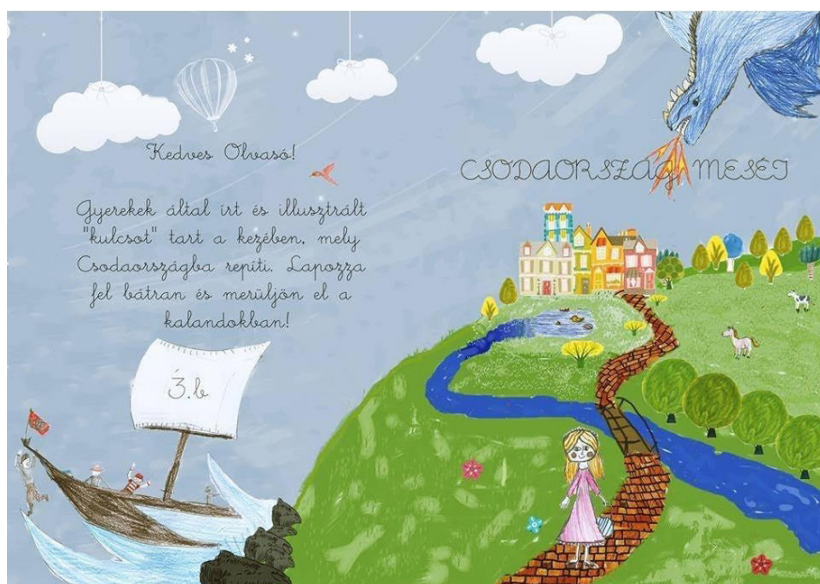
2. ábra

A krémkaktusz borítója

A gyerekek és az osztálytanítók azért ezt a szóösszetételt választották a verseskötet címéül, mert izgalmasnak és figyelemfelkeltőnek találták a *Butyongós* című versben szereplő képet. „Egy kaktusz, ami nem tüskés, nem szúr, krémből van” – ez mindenkinek tetszett (Kadlót, 2015). A könyvkiadás folyamatát munkájukkal a szülők is segítették. Molnár Bea a szülői munkaközösség elnöke mint projektmenedzser egybefogta az egész munkafolyamatot. Farkas Vil-

mos kreatív reklámigazgató cége végezte a kötet szerkesztését. Fazekas Katalin nyelvész segítette a nyelvi lektorálásban. Kadlicskó Bea grafikus tippeket adott a gyerekeknek, hogyan érdemes nekikezdeni egy szöveg rajzokkal való megelevenítéséhez. Vulevity Katalin napközis tanító segítette elkészíteni az osztálynak különböző anyagokból a verseskönyv borítóképét. Bodor Géza színművész pedig hangstúdiójában lehetővé tette a hangoskönyv elkészítését, amelyben a gyerekek előadásában hangzanak el saját verseik (Kadlót, 2015).

A gyerekek a publikálás teljes folyamatát átélhették, mert 2015 tavaszán könyvbemutatót szerveztek számukra az ELTE TÓK magyar műveltségterületi képzésének 2014/2015-ös tanév másodéves hallgatói³ közül azok, akik bekapcsolódtak az *Olvasóvá nevelés - mesekönyvprojekt* szervezésével az évek óta népszerű kari projekthez, amely az adott évben a *könyv* témája köré szerveződött. A projekthez a verseskötet mellett egy mesekönyv is napvilágot látott *Csodaország meséi*⁴ címen. E könyv meséit szintén a 3.b osztály tanulói írták és illusztrálták. A mesekönyv szerkesztését, kiadását a *mesekönyvprojektben* résztvevő hallgatók végezték (G. Gődény, 2016, p. 64–67).

3. ábra
Csodaország meséi

³ A projektben résztvevő hallgatók: Bercsik Sára, Berény Dóra, Cioca Bernadett Paula, Kiss Melinda, Maizer Noémi, Molnár Lili, Perlikné Dallos Gabriella, Pintér Bernadett, Sándor Ildikó Marcella, Telek Réka <https://tanitonline.hu/uploads/2342/Projektnapl%c3%b3%202014mesek%c3%b6nyv.pdf>

⁴ <https://adoc.tips/csodaország-mesei-budapest.html>

A könyvbemutatóra 2015 áprilisában az ELTE TÓK könyvtárában került sor a szülők, gyerekek, tanítók és tanárok, hallgatók és a sajtó képviselőinek jelenlétében. Ekkor szerzett tudomást például a Csodaceruza a verselő osztályról, így született a tanítójukkal készült interjú. A hallgatók werkfilmvetítettek a mesekönyv létrejöttének fázisairól, egészen a mesealkotásra és illusztrációra motiváló játékos előkészítő óraktól a könyv nyomdai kivitelezésig. A filmben interjúkat is bemutatottak, amelyekben a diákok vers- és meseírással kapcsolatos élményeikről beszéltek. A film megtekintése után a gyerekek felolvastak verseikből, meséikből, végül az esemény résztvevői a *Krémkaktusz* című hangskönyvbe is behallgattak (G. Gődény, 2016, pp. 64–67).

A versek, mesék írásával és azok könyvben való megjelenésével a 3.b osztálynak sikerült megélnie az írásfolyamat valamennyi fázisát egészen a publikálásig. Így aktív részesei lehettek egy könyv születésének. A kötetek számára minden diák alkotott szöveget. Az alábbiakban a verskötet szövegeinek elemző bemutatására teszünk kísérletet. A szövegekben megmutatkozik az irodalommal foglalkozó ember érzékenysége, árnyalt gondolkodása, de játékos kedve is.

Krémkaktusz – Versek Csodaország lakóitól (elemzések)

Ivitz Zófia: *Időhatárok*

*Tik tak tik tak szól a vekker,
Ébredni kell.
Prr prr szól a csengő,
Órára megyek.
Bim bam bim bam szól a harang,
Templomba megyek.
Lálálálál szól a zene,
Táncolni megyek.
Gurul a golyó,
Csodaországba megyek.*

Ivitz Zsófia *Időhatárok* című verse vezet be bennünket Csodaországba, a 3.b osztály külön világába. A gyerekek ugyanis elsős koruk óta Csodaország lakóiként élték iskolai életüket egy négy éven átívelő olvasásprojektnek köszönhetően (G. Gődény, 2016, p. 65). Ám a vers valójában nem az osztály belső életéről szól, hanem nagyszerű, ritmikus egyszerűségével rámutat a mai kor gyermekeinek mindennapjaira. Arra az időhatárok közé szorított, rohanó világra, arra a mókuskerékre, amelyben mi, felnőttek is őrlődünk.

A tíz soros vers ismétlődő szavai: a *szól* és a *megyek*, felidéznek a mindennapi rutin monotonitását. Valami szól, megszólít, felszólít bennünket, és mi megyünk, tesszük a dolgunkat – azután golyóként gurulunk Csodaországba.

A vers lüktetését a hangutánzó szavak mellett a *szól* és *megyek* ismétlésével teremtett gondolatrítmus hozza létre. Az első két sort követően a rímeket a minden második sor végén felcsendülő *megyek* szó adja. Az első két sor önálló rímpárja némiképp elkülöníti a nyitósorpárt, a párrím kemény *k* hangjai jól érzékeltetik az ébresztő riadóját. A ritmikai elkülönüléssel párhuzamosan az első két sorban megfigyelhetünk egy lélektani elkülönülést is. Az ébredés otthon történik, a család biztonságában. A nyugalmi állapotból a vekker hangja ébreszt fel, és lök a külvilág felé, a kihívások világába, ahol minden percben bizonyítani kell – az iskolában, a templomban vagy a különórán. A vers mégis csodák lehetőségével zárul, hiszen Csodaországba gurít bennünket a golyó. A gyermeki energia, a remény, az álmok világába, amelyet az élet izgalma jár át; és a monotonitás, a mindennapi rutin teljesítése sikerélményt és életerőt rejtgethet. Ivitz Zsófia szövege arról is beszél, hogy életünk minőségét meghatározza, befolyásolja világlátásunk.

A bevezető vers megadja az egész kötet hangulatát. A diákok líráját gyermeki báj, humor, egyszerűség, a szavakkal való játék, ugyanakkor mély érzések és érett világlátás jellemzi. A könyvben szereplő versek tematikus elrendezésben szerepelnek. Az első versciklus címe *Csodalény, avagy barátság*. (Itt található az *Időhatárok* című vers.) A barátság témája komoly kérdéseket vet fel. Ilyen például Farkas Lotti *Francia barát* című verse.

Farkas Lotti: *Francia barát*

*Szofi elment Franciába,
Világomat dobta kárba.*

*Két év telt el Szofi nélkül,
Jót mulattunk lopva végül.*

*Petra végül itthon maradt,
Játszva végül szépen szavalt.*

*Kaptam egy szép levelet,
Szofi volt az, nevetett.*

A vers az elszakadás fájdalmának feldolgozásáról, feloldódásáról szól. Életünk során előbb-utóbb mindannyian átéljük az elválás fájó érzéseit. De a szívünket marcangoló bánatot fel kell dolgoznunk, hogy aztán újra örülhessünk az életnek. Aki volt már hasonló helyzetben, mélyen át tudja érezni, miről beszél a szöveg. Farkas Lotti strófáit olvasva azonban mégsem a szomorúság érzése járja át lelkünk, hanem sokkal inkább az öröme, amely egyre fokozódik; míg végül mi is együtt nevetünk Szofival a vers zárlatában. A szöveg egyszerű, gyermeki nyelvezete a maga érdekes, egyedi szóhasználatával mosolyt csal az arcunkra. „*Szofi elment Franciába, Világomat dobta kárba.*” Ebben a két sorban egyszerre van jelen a fájdalom és a humor, a szomorúság és a jókedv, a bánat és a nevetés. A gondolati, érzelmi negativitás mellett és ellenére a nyelvezet pozitív érzelmeket generál. Farkas Lotti olyan bravúrral lepi meg az olvasókat, amelyet sok felnőtt is megirigyelhet: a nyelvhasználat és a tartalmi mondanivaló közt felbukkanó feszültség ambivalens érzéseket idéz; ám a versvég ügyesen felold minden negatívumot.

A szöveg négy versszakból áll, a versszakok kétsorosak. Figyelemre méltó a vers zeneisége, melyet a sorok azonos szótagszáma és a rímek összecsendülése ad. Ez a szerkezeti precizitás azt sugallja, hogy az ifjú költő nagy figyelmet szentelt a vers formai felépítésének. Elképzelhető, hogy a formai követelménynek való megfelelés okán kerülhetett be a műbe egy-egy meglepő szófordulat. A nyelvi megoldások pikantériája az, hogy mindez cseppet sem rontott a vers színvonalán, inkább emelte azt. Érdemes megemlítenünk még Lotti rímhasználatát is, ugyanis nemcsak az utolsó szótag, hanem az utolsó két szótag összecsendülésére is ügyelt: *Franciába – kárba, maradt – szavalt, nélkül – végül, levelet – nevetett.*

A másik komoly témát boncolgató mű ebben a ciklusban Gyimesi Eszter *Fogságban* című verse.

Gyimesi Eszter: *Fogságban*

<i>Se barátom, ismerősöm,</i>	<i>Én is ember vagyok, senki nem vesz annak?</i>
<i>Csak egy ketrecem,</i>	<i>Kérdezem azokat, akik</i>
<i>Hol életem leélhetem.</i>	<i>Munkából csapják rám az ajtókat.</i>

<i>Nem jön hozzám látogató,</i>	<i>Csak egy almát loptam,</i>
<i>S nem nyílik ki nekem ajtó,</i>	<i>Máris jön a bilincs,</i>
<i>Csak egy héten egyszer,</i>	<i>Klikk – csapódik a kilincs.</i>
<i>Akkor senki nem kell fel.</i>	

A vers gondolatilag letaglóz. Mély és súlyos kérdéseket vet fel az emberi természettel, társadalmi előítéletekkel, bűnnel és büntetéssel kapcsolatban. A szöveg nem csupán a bűnözők sorsára, helyzetére hívja fel a figyelmet, hiszen mindannyiunknak megvan a saját lelkünk börtöne, ahová bezárjuk önmagunkat. Közben jelentéktelen bűnökért – melyeket talán pontosabb lenne hibáknak nevezni – másokat szankcionálunk és magányba taszítunk.

A vers beszélője figyelemért kiált: „Én is ember vagyok, senki nem vesz annak?” Arra készítet, hogy megálljunk, és elgondolkozzunk azon, vajon az ítékezés helyett nem volna-e emberibb empátiával tekinteni a másokra. Eszter a megértés, a megbocsátás és a szeretet fontosságára is felhívja az elidegenedett világ figyelmét. De arra is rákérdez a szöveg, hogy vajon arányban van-e a bűn a büntetéssel? Sőt, a kérdés implikálja a vers beszélője munkanélküli voltát, ami nagyfokú társadalmi érzékenységre vall. A téma meglepő és érett választás egy harmadik osztályos lány tollából, a szerep, amibe belép a szövegben, fejlett empátikus készségről árulkodik; hiszen a gyerekeknél ebben az életkorban (6–10 éves kor) még az egocentrikus gondolkodásból való kilépés folyamata zajlik. Gyimesi Eszter verse az irodalommal gyakran érintkező ember érettségéről árulkodik, az irodalom érzékenyítő hatására is példa lehet.

A szöveg szerkezetileg négy strófaból áll. A versszakok háromsorosak, kivéve a második versszakot, amely négysoros. A szótagszám és a rímhasz-

nálat változatos, mégis keretbe foglalja a verset, ugyanis az első és az utolsó versszak rímformája megegyezik: A, B, B. Az egész költeményen végigfut a zeneiség, egyfajta ritmikus lüktetés. A vers felépítése azt sugallja, hogy alkotója nem csupán ismeri, hanem alkalmazni is tudja a verselés formáit.

A következő versciklus címe *Mi a csoda?* Itt kaptak helyet az anyagokkal való ismerkedés során született szövegek, illetve a hétköznapi tárgyak versei. Krikovszky Zsóka *Mi miből lesz?* című háromsoros verse egyben képvers is.⁵

Krikovszky Zsófia: *Mi miből lesz?*

A kabátom szőrből van, az ujjja bőrből van,

A kerítés vasból van, az aszfalt betonból van,

A többi fémből van, szalmaszálból fejfedő, cylinderből háztető.

4. ábra

Mi miből lesz?

A vers képi formájában nincsenek elkülönült verssorok, a szöveg spirálisan halad kívülről befelé. A spirál belsejében elhelyezkedő térben pedig a költemény címe olvasható.

A spirál a tudás, a ciklikusan visszatérő, ismétlődő megismerés szimbóluma. A gyermeki megismerési vágy nemcsak a mű képi formájában, hanem annak tartalmában is megjelenik mint kereső, felfedezni vágyó világlátás, amelyben egybejár a fantázia világa a valósággal. A vers nyomtatott formája szerkezetileg nem három, hanem inkább hét sorba kívánkozna, így az első öt sor a *van* szóval zárulna, és a két utolsó sor külön egységet tudna alkotni a vers többi részétől. Ugyanis csak a két utolsó sor tartalmaz igazi

⁵ A képvers megtekinthető a verseskötetben. <https://tanitonline.hu/uploads/2098/kremkaktusz%20nyomdai.pdf>

rímeket: *fejfedő – háztető*, az előtte lévő sorok rímjeit a *van* szó ismétlései adják. A szöveget játékosága, gyermeki mivolta varázsolja különlegessé. Egy igazi gyerek által írt gyerekvers, amelyet László Noémi hasonló témájú verse⁶ ihletett.

Mesterházi Mónika kortárs költő *Labda-dal* című verse nyomán két játékos költemény is született.

Gyimesi Eszter: *Labda*

*Labda repül,
Száll az égen,
Pompás esti
Szélben.
Boldog hangok erdejében.*

Bodor Emma: *Po-pompás la-labdám*

*Ahogy
Pattan
A labda,
Leesik
A fáról
Az alma.
Úgy esik
A fáról
Az alma,
Ahogy a labda akarja.*

Mindkét vers hasonló szerkezeti felépítésű. Az első két verssort szavanként és két szavanként külön sorokba tördelték az ifjú költőnők, az utolsó verssort viszont töretlenül egyben hagyták. Mindkét lány ugyanúgy tiszta rímekkel dolgozott.

A versek mind tartalmilag, mind szerkezetileg tökéletesek, és alkotóik fejlett íráskészségéről árulkodnak. Boldog, idillikus, játékos, gyermeki világba repítik az olvasót. Olyan színvonalon sikerült a lányoknak megteremteni képileg ezt a hangulatot, hogy az olvasó maga előtt látja az almafát, a labdázó gyerekeket, hallja boldog nevetésüket, érzi a fű illatát, a szél meleg simogatását.

A következő versciklus címe *Csodadolgok*. Ebben olyan témájú alkotások kaptak helyet, melyek a gyerekeket mindennapjaik során megihlették: dolgok, élethelyzetek, események, élmények, érzések. A ciklus Gyimesi Eszter és Kismartoni Vera *Babaebédjével* kezdődik.

⁶http://testicanzoni.mtv.it/testi-Kal%C3%A1ka_122092/testo-L%C3%A1szl%C3%B3-No%C3%A9mi---Mi-mib%C5%91l--9562038

Gyimesi Eszter, Kismartoni Vera: *Babaebéd*

*Mit egyen a baba?
Csiripöri, alipöri
Koviubi, csokigumi
Ridiradi, uzsibuzsi
Virislivi, rizibizi.
Imidimi*

A verset Lackfi János *Véletlen*⁷ című írása ihlette. Lackfi János versében korunk szlenghasználatát parodizálja. Gyimesi Eszternek és Kismartoni Verának sikerült meghaladnia az egyszerű imitáció szintjét, hiszen ők nem ironikusan humoros, szlengesített verset alkottak, hanem a dajkanyelv és a babavilág csodáiba vezetnek be bennünket, miközben finom szellemességgel rámutatnak a felnőttek babakörnyezetben való nyelvhasználatának túlhajtásaira is.

A lányok szavakkal való játéka lenyűgöző. Nem csupán a versbe illő, létező szavakat kerestek (*koviubi, uzsibuzsi*), hanem maguk is alkottak szavakat, például a csiripörit, alipörit, ridiradit, imidimit. A virislivi szót ismert, játékos szóképzés útján alkották meg, de alkalmaztak egyedi szóösszetételt is a csokigumi formájában. Megfigyelhető, hogy minden szó *i* hangra végződik, illetve négy szótagból áll. Ez határozza meg a vers hangzásvilágát.

Bodor Emma, Gyimesi Eszter és Kismartoni Vera *Két nem* című versét szintén Lackfi János ihlette, a *Lányok dala*⁸ és a *Fiúk dala*⁹ című szövegei.

Bodor Emma, Gyimesi Eszter, Kismartoni Vera: *Két nem*

*A lányok isisek, a fiúk pisisek.
A lányok korisok, a fiúk ovisok.
A lányok csicsások, a fiúk pisások.
A lányok okosak, a fiúk porosak.
A lányok pirosak, a fiúk koszosak.
A lányok virágok, a fiúk királyok.*

A szövegen felfedezni vélem Lackfi *Véletlen* című költeményének hatását is, a *Babaebéddel* ellentétben itt szlenget használnak a lányok és a fiúk bemutatására az alkotók, a korosztályuk által előszeretettel használt szlengszavakat (*pisisek, korisok, isisek, csicsások*). A nyelvhasználatot azonban nem ironikus, természetesség hatja át. Láthatóan nem a *Véletlen* című költemény ihlette ezt a verset, hanem Lackfi János két másik verse, a *Fiúk dala*, illetve

⁷ <https://www.lackfi-janos.hu/veletlen/>

⁸ <https://www.lackfi-janos.hu/lanyok-dala/>

⁹ <https://www.lackfi-janos.hu/fiuk-dala/>

a *Lányok dala*. A *Két nem* tükrözi a korosztály kettéosztottságát, a fiúk és a lányok között tátongó szakadékot, a távolságtartást, a néha már-már ellenséges hangulatot. Ez az a kor, amikor a fiúk és a lányok nem szívesen fogják meg egymás kezét, nem szívesen ülnek egymás mellé. Ezért is lepheti meg az olvasót Vass Benedek *Randi* című verse.

Vass Benedek: *Randi*

*Te nagyon tetszel nekem,
Eljönnél randizni velem?
Elmennénk mi fagyizni,
Estig mozizni.*

*Én meghívlak egy turmixra,
Epresre, ananászosra,
Meginnánk egy padon ülve,
Amíg van, ott csücsülve.*

*Ha esetleg moziba mennénk,
A büfébe popcornnét vennénk,
Azt majd megesszük bent a teremben,
S közben egy jó filmet nézve.*

Vass Benedek egy modern, mai korba illő, mégis romantikus gyermekrandit jelenít meg művében. Az őszinteség, az ártatlanság és a kiskamasz érzései járják át a vers hangulatát. Ezt a hangulatot fokozza a vers rímhasználat, amelyben páros rímek és egyszerű ragrímek jelennek meg. A szöveg nyelvezetén átsüt, hogy gyermek írta a verset, ami sajátos bájt ad neki.

A ciklus záróverse, amelyet egyben a kötet címadó versének is nevezhetünk, hisz ebben szerepel a *krém kaktusz* szó (itt még nem összetételként), szintén a verselő lánytriótól származik.

Bodor Emma, Gyimesi Eszter, Kismartoni Vera: *Butyongós*

*Béna baba barbárok,
Kopogásra fagynátok,
Pattanj fel egy motorra,
Gurulj be egy bokorba!*

*Bíbor köpönyeg barbárok,
Bukósisak sajtárok.*

*Krém kaktusz nadrágok,
Gondol rátok anyátok.*

Igazi vidám, vagány és bohém gyerekvers, tele játékosággal, zeneiséggel. Az alliterációk hangjátéka, a kifejezések meglepő összerendezése, érdekes és hirtelen váltások jellemzik a szöveget, ami így mozgalmas és energikus hatást kelt, akárcsak egy örökmozgó, lőtő-futó, élettel teli, vidám, kíváncsi gyerek. A versből egy korosztály életérzése árad. A mű szerkezete egy négy soros és két kétsoros strófából áll. Szinte végig tartják a szerzők a hétszótagos ütemszámot. Páros rímeket használnak. A korosztály íráskészségét messze meghaladja ez az alkotás mind tartalmilag, mind nyelvezetileg, mind szerkezetileg. A lányok profin játszanak a szavakkal, ritmussal, rímekkel.

A negyedik ciklus címe *Csodaállatok* lett.

Farkas Lotti, Vajda Sára: *Macskák*

*Erzsi néni, Lotti, Sári,
Szeret néha macskát látni.
Szeretnék most macska lenni,
Néha tejet s husit enni.*

*Koppány szereti a macskát – hopp!
Mégfogja a farkát – kopp, kopp, kopp!
Alexi a macskát öleli,
Most már a lábnyomát követi.*

A vers első sora megidézi Weöres Sándor *Pletykázó asszonyok* című gyerekversének első sorát. A lányok témaindításként nagyon leleményesen tanító néni-jük, Kolláth Erzsébet nevével együtt saját nevüket is beleszőtték költeményükbe, szinte magukat jelenítve meg „pletykázó asszonyokként”, akik történetesen nem pletykállkodni, hanem macskát látni szeretnének. Ez a kép közvetlen, bizalmas és szeretetteljes tanár-diák kapcsolatáról mesél, melyben az első, kiemelt helyen áll a tanító néni. (Akiről egyébként tudható, hogy macskarajongó!)

A 3–4. sor „szöveg alatti szövege” (Barthes, 2001) József Attila *Kedves Jócó!* című verse. A „Szeretnék most macska lenni, néha tejet s husit enni” összecseng a „De szeretnék gazdag lenni, néha libasültet enni” sorokkal. A mű két versszak között érezhető ritmikai váltás húzódik, melyben jelentős szerepet játszanak a második strófa hangutánzó szavai. Ez a vers is, akárcsak a többi, mély, tapasztalati szintű versismeretről és fejlett íráskészségről tanúskodik.

Völgyesi András *Medve* című versét a haiku műfaja ihlette meg. A haiku a japán zenköltészet egyik önálló műfaja. Szerkezetileg háromsoros, a sorok pedig 5-7-5 szótagszámból épülnek fel. A természet ábrázolásán keresztül mély filozófiai és lélektani bölcseségeket közvetítenek. A haikuírás egy belső, személyiségfejlesztő szellemi gyakorlat, amelyet a személytelenség jellemez – írja Benits Péter a *Haiku – a japán zen-költészet esztétikája* című cikkében. Egy jól sikerült haikuban a költő háttérben marad, csatornaként szolgál (Benits, 2007).

Völgyesi András egy háromstrófás verset írt a haiku műfajára alapozva.

Völgyesi András: *Medve*

*Dörmög a medve,
Fölmegy a nagyhegyekre,
Szereti is ezt.*

*Meglát egy kaptárt,
Máris odamegy érte,
Már kotor benne.*

*Már nyal is mézet,
Nem elégszik meg eggyel,
Kotor még egyszer.*

Nem egyszerű feladat a szerkesztési szabályokra is figyelve a tartalmi szálát zökkenőmentesen továbbszőni három versszakon keresztül. A feladatot a szerzőnek nagyon jól sikerült megoldania. Nem csupán verses "történetet" alkotott az éhes medvéről a haiku szerkezeti szabályait szigorúan betartva, hanem mély filozófiai bölcseletet is közvetít. A medve felmegy a nagy hegyek közé, mézet keresni. A zen mesterek, illetve tanítványaik gyakran a világtól elvonultan, a természetben, sokszor magányosan végezték szellemi gyakorlatait. Ha így értelmezzük a vers mondanivalóját, a medve a lelki fejlődésre éhes ember, a méz pedig a *szatori* szimbóluma. A japán zenbuddhizmus *szatorinak* nevezi a pillanatnyi megvilágosodás állapotát, amikor hirtelen leulllik a káprázat fátyla szemünk előtt, és tisztán rálátunk a létezés valóságára (Lux, 2001). Aki pedig egyszer belekóstolt már a méz, a megvilágosodás édes ízébe, az újra és újra szeretné átélni az élményt, vagyis „*Kotor még egyszer.*” Korántsem állítom, hogy a vers szerzője mindennek tudatában írta, amit írt; de a szöveg mindig többet tud és tudhat alkotójánál, az értelemadás mikéntje pedig az olvasóról/értelmezőről (is) beszél.

Az ötödik versciklus a *Csodanaptár*. A versek elrendezését az évszakok múlása adja: nyár, ősz, tél követi egymást. Tavaszról szóló talán azért nem található a ciklusban, mert a gyerekek a közvetlen tapasztalataikról, élményeikről írtak verseket, tavasszal viszont már javában zajlottak a könyvkiadással kapcsolatos teendők.

Ivitz Zsófia: *Nyáralás*

*Itt vagyok a tengerparton,
Barnulok és lazulok,
Jókedvemben kiáltozom,
Örömben fagyizok.”*

Ez a rövid, négysoros vers nagyon precíz, 8-7-8-7 szótagszámú sorokból áll. A sorok végén keresztímekeket hallunk. A vers a tengerparti nyaralással kapcsolatos gyermeki élményeket tárja elénk, egyben megmutatja a középosztály nyaralási szokásait: akinek a pénztárcája engedi, tengerpartra megy nyaralni. A szerző olyan természetességgel ír a tengerparti nyaralás örömeiről, mintha ez az élmény bárki számára elérhető lenne. A sorok közül kiérződik a létbiztonság, a támogató háttérközeg megléte, amelyben bátran kibontakozhat, fejlődhet a gyermeki lélek.

Garas Donát: *Ősz*
Elrepült sok madár,
Csupasz lett a határ.
Megérett a ringló,
Megette a rigó.

Dió esik madár hátra
Átrepül a másik ágra.
Fúj a szél, közeleg a tél.
Hull a sárga levél.

Ez a vers is precíz szerkesztésű. Az első strofa négy sora 6-6 szótagból áll, aztán a második versszak hirtelen ritmust vált; de a három nyolcszótagú sor után visszatér az első versszakban uralkodó 6 szótagszámhoz, és ezzel egyfajta ritmikai keretbe foglalja a művet.

A költemény, akárcsak a ciklusban szereplő összes hasonló témájú vers, az évszakkal kapcsolatos sztereotípiákra épül: elrepülnek a madarak, sárgulnak, illetve lehullanak a fákról a levelek, beértek a gyümölcsök, hideg van, fúj a szél, közeleg a tél. Ám a megszokott képi világot sikerül úgy újraalkotni a versben, hogy az megérintse szívünket.

Garas Donátnak is sikerült a természet téli álomra való készülődését annak utolsó mozdulataival érzékeltetnie. A verset olvasva lelkünket a megnyugvás, az elcsendesülés szépsége járja át.

A télről szóló alkotások közül Kismartoni Vera *Csodafa* című verse zárja az évszakokról szóló ciklust.

Kismartoni Vera: *Csodafa*

Volt egyszer egy csodafa.
Mi volt rajta? Manócska.
Sárga volt és picike.
Két lába és két keze.

Volt neki egy barátja,
Kicsi madár, barnácska.
Ráröppent a karjára.
Megölelte barátja.

A vers egy csodafán élő sárga manócska és a barna kismadár barátságát rögzíti. Ez a "történet" látszólag nem illik a téli témájú versek közé, mégis zsigereinkben érezzük, hogy jó helyre került, hisz itt a ciklus végén a karácsony szellemiségét idézi meg, és így felerősíti Kismartoni Vera szeretetről szóló üzenetét. Karácsonyi kontextusban a csodafáról a fenyőfa jut eszünkbe, ami karácsony estéjén csodálatos átalakuláson megy keresztül, hogy fényével beragyoghassa a világot. Ezen a csodafán él a sárga manó a maga egyszerűségével, természetkö-

zeliségével, szeretetével. A mesebeli elemek még inkább misztifikálják a szeretet jelentőségét mintegy varázslatos erőt tulajdonítva neki. A vers nyelvezete szolid, akár a benne szereplő manó és a kismadár. Rövid egyszerű mondatokat és nagyon kevés jelzőt használ. Ritmikailag a sorok ütemszáma végig tartja a hét szótagot. A páros rímek alkalmazása is fokozza az egyszerűség érzését.

A szeretetről írni nagy kihívás. Könnyen giccsbe hajlik az írás. A szeretet lényege az egyszerűségben rejlik, és ebből az egyszerűségből születhet meg a csoda. Kismartoni Verának ezt a nemes egyszerűséget sikerült versbe foglalnia a maga gyermeknyelvén, és egy ölelésben átadnia a szeretet érzését a világnak.

A kötet utolsó ciklusa a *Csodaünnep* elnevezést kapta, hiszen ez a rész a karácsonyról, az ünnepi készülődésről, szokásokról szól.

Vajda Sára: *Karácsony*

*Karácsony estéje van ma,
A boldogság és a szeretet napja.
Felragyog a gyerek arca,
Mert eljött hozzá az angyalka.*

*Átadjuk az ajándékot,
Panni most egy macskát kapott.
Egész este vele játszott,
Vele evett, vele táncolt.*

*Hogyha pedig elfáradt,
Vetett neki nagyágyat.*

A költeményt a karácsonyi ajándékozás öröme járja át. Őszinte, ártatlan, önfeledt örömmérség, az adás öröme: „Átadjuk az ajándékot, *Panni most egy macskát kapott.*” Vajda Sára akkora boldogsággal és közvetlenséggel írja le a karácsonyeste eseményeit, hogy szinte mi is részesévé válunk a meghitt családi körnek, és együtt tudunk örülni Pannival. Az utóbbi időkben egyre többen megkérdőjelezik, hogy jó irányba haladunk-e a karácsonyi ajándékozások körüli felhajtásokkal. Egyre többen úgy érzik, hogy átbillent a mérleg nyelve, és az anyagi értékek fontosabbak lettek a lelki értékeknél. Vajda Sárának sikerült megmutatnia, hogy az ajándékozási szokásainkban rengeteg szeretet és öröm lakozhat, amely gazdagíthatja lelkünket.

A ciklust, egyben a kötetet Bodor Emma *Karácsonykor* című verse zárja.

Bodor Emma: *Karácsonykor*

*Szállingózik a fehér hó,
Befagyott már a tó, a folyó.
Ez a nap karácsonynak való.*

*Karácsony is van ma,
És ezt az ünnepet a boldogság lakja,
Látszik a fenyőfa alakja,
A hó minden ágát takarja.*

*Világít a karácsonyfa,
Örömhírnek fája,
És szemek előtt feltárul
A szeretet világa.*

A szöveg idillikus „fehér karácsonyt” varázsol elénk. Az ifjú költőnő él az olyan, jól bevált, stilizált karácsonyi sztereotípiákkal, mint a szállingózó hó, a befagyott tó, a fenyőfa, a karácsonyfa. Ezek a hatáselemek olyannyira kultúránk ábrázolásmódjának részévé váltak, hogy a művészeti alkotások többségében, de a *Krémkaktusz* többi karácsonyi versében is felbukkannak. Nem véletlenül lett a *Karácsonykor* a kötet utolsó verse. Bodor Emma korát meghazudtoló érettséggel, gyönyörűen megfogalmazza a karácsony üzenetét.

A verseskötetről elmondható, hogy a verseket író gyerekek jól alkalmazzák a költészet szabályait. Néhány ifjú költő precízen tudja tartani a verssorok ütemszámaikat, így képesek akár olyan nehezebb műfajokban is alkotni, mint például a haiku.

A versek tartalmilag nem csupán a gyermeki érzésvilágot tárják elénk. Találkozhatunk érett, bölcs gondolati képekkel is. Sokszor épp a gyermeki látásmód ébreszt rá bennünket arra, hogy más szemszögből is megvizsgálhatnánk a világot.

A kötet líráját humoros, gyermeki báj jellemzi, és intenzíven tud érzéseket, gondolatokat közvetíteni. Nyelvezete egyszerű és játékos. Egy-egy versben előfordul ugyan apró nyelvi botlás, elakadás, de ezek a nyelvi tévesztések még szerethetőbbé teszik a gyerekek műveit. Milyen jó, hogy nem nyúlt bele „felnőttkéz” a szövegekbe!

Néhány gyerek produktívabb volt, így például Bodor Emmának, Gyimesi Eszternek, Kismartoni Verának, Völgyesi Andásnak több verse is bekerült a kötetbe. Megfigyelhetjük, hogy bizonyos költeményeknek több szerzőjük is van. Láthatunk visszatérő szerzőpárokat, illetve szerzőhármassokat, akiknek összehangolt munkájuk révén sikerült figyelemreméltó verseket alkotniuk. Mindez bizonyítja, hogy a versírás nemcsak individuális, hanem kooperatív tevékenységként is hatékonyan működhet a közös gondolkodás, ötletelés révén.

Mind az egyéni, mind a közös alkotásokból születtek minden szempontból kiemelkedő versek, melyek zeneiségben, tartalomban, nyelvezetben, játékoságában vetekedhetnek felnőtt költők írásaival. Krikovszky Zsóka *Mi miből lesz?*, Bodor Emma *Po-pompás la-labdám*, Gyimesi Eszter *Labda*, Gyimesi Eszter, Kismartoni Vera *Babaebéd*, Bodor Emma, Gyimesi Eszter, Kismartoni Vera *Butyongós* című szövegeit említem ebből a szempontból.

Összegzés

A kreatív írás élmény a gyerekek számára. Játékos kihívás, alkotás, mely során megélhetik önmagukat, kifejezhetik gondolataikat, érzéseiket, megtalálhatják saját hangjukat. Az önkifejezés örömét élhetik át, ami jótékonyan hat képességeik, személyiségük fejlődésére. Az alkotás öröme, sikere által kiegyensúlyozottabbakká és motiváltabbakká válnak.

Bár a kreatív írás önmagában is élményt nyújt, egy gyermek számára aligha van ahhoz fogható érzés, hogy könyvtárgyként kézben tarthatja verseit, sőt, ennek kapcsán könyvbemutatón is részt vehet. Az ELTE Gyertyánffy István Gyakorló Általános Iskola 2014/2015-ös tanévében harmadikos osztályának tanulói a *Krémkaktusz* megjelenésével Kolláth Erzsébet tanítójuk és Vulevity Katalin napközis tanítójuk, illetve szüleik támogatásának köszönhetően részesülhettek a publikálás örömeiben. Vélhetően a gyerekek egész életére hatással lesz ez az élmény.

A kreatív írás élményében részesülő gyermekek minden bizonnyal nemcsak a szövegek alkotásában fognak örömet találni, hanem olvasásukban is. A kreatív írás megváltoztatja a tanulók látásmódját. Kritikussá és érzékenyebben olvasnak, minden bizonnyal jobban megértik majd az olvasottakat, önálló véleményt is tudnak majd alkotni, írásban és szóban egyaránt árnyaltan tudják kifejezni magukat.

Az írás élménye, az alkotás öröme egyfajta önbizalmat ad, ami a sikeres munkálkodás forrása. Ha a kreatív írás révén segíthetünk a gyerekeknek önmaguk kibontakoztatásában, értékeik, tehetségük kiaknázásában, a tanulásban való motivációjuk megteremtésében, az életben való boldogulásukban, céljaik megvalósításában, akkor élnünk kell a lehetőséggel. Ha pedig a kreatív írást *korai írásként* alkalmazzuk (Tóth, 2008) és olvasásprojektekkel kapcsoljuk össze, ahogy Kolláth Erzsébet tette¹⁰, az oktatás élményközpontúvá, a diákok pedig motiváltabbakká válhatnak. Így nemcsak a gyerekek íráskészségét fejleszthetjük, hanem értő olvasóvá, az irodalmat, kultúrát értékelő emberekké nevelhetjük őket. A szépirodalmi műveken keresztül alakíthatjuk világlátásukat, személyiségüket is. Mert azt, hogy milyenné válik világunk, a benne élő emberek határozzák meg. És minden ember gyerekként kezdi az életet. A gyerekekre pedig mi, pedagógusok nagy hatással lehetünk. Ez a pedagógusi hivatás egyik szépsége.

¹⁰ G. Gődény Andrea és Kolláth Erzsébet a Könyv és Nevelés folyóiratban megjelent *Meseország – Csodaország* című cikkben négy éven átívelő olvasáspedagógiai programot ismertet, mely remek példa, hogyan tudjuk beilleszteni a hagyományos oktatás keretei közé az olvasásprojektet. Az olvasásprojekttel összehangolva valósultak meg azok a kreatív írásgyakorlatok, mely révén megszületett a *Krémkaktusz* verseskötet (G. Gődény & Kolláth, 2015).

Irodalom

- Barthes, R. (2001). *A szöveg öröme*. Osiris.
- Benits, P. (2007). Haiku – A japán zen-költészetesztétikája. Új Akropolisz, <https://www.ujakropolisz.hu/cikk/haiku-japan-zen-kolteszetesztetikaja>
- Berény, D. (2015). *Csodaország meséi*. Magánkiadás. <https://adoc.tips/csodaország-mesei-budapest.html>
- Chapman, M. L. (2006). Research in writing, preschool through elementary, 1983–2003. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 6(2), 7–27. <https://doi.org/10.17239/L1ESLL-2006.06.02.04>
- Cotton, K. (1988). *Teaching Composition: Research on Effective Practices. Topical Synthesis No. 2*. School Improvement Research Series II. Northwest Regional Educational Laboratory.
- G. Gődény, A. & Kolláth, E. (2015). Meseország – Csodaország. Olvasásprojekt az alsó tagozaton. *Könyv és Nevelés*, 10(2), <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-nevelés/meseország-csodaország>
- G. Gődény, A. (2016). Írásélmény. In G. Gődény, A. *Olvasmánypedagógiai tanulmányok*. ELTE-TÓK.
- Kadlót, N. (2015). Krémkaktusz – Versek Csodaország lakóitól. Interjú Kolláth Erzsébettel. *Csodaceruza*, <http://www.gyermekirodalom.hu/?p=9030>
- Lux, É. (2001). Időtlen idő – A zen. *Terebess Ázsia E-Tár*, <https://terebess.hu/keletkultinfo/lux.html>
- Molnár, B., Kadlicskó, B., Kolláth, E. & Farkas, V. (2015, Eds.). *Krémkaktusz. Versek csodaország lakóitól*. Keskeny és Társai 2001 Kft. <https://tanitonline.hu/uploads/2098/kremkaktusz%20nyomdai.pdf>
- Molnár Edit, K. (1996). A kognitív pszichológia három fogalmazás-modellje. *Magyar Pedagógia*, 96(2), 139–156. http://www.magyarpedagogia.hu/document/Molnar_MP962.pdf
- Raátz, J. (2008). A kreatív írás gyakorlatai. *Anyanyelv-pedagógia*, 1(3–4), <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=128>
- Samu, Á. (2004). *Kreatív írás*. Holnap Kiadó.
- Tóth, B. (2008). Fogalmazástanítás – miért és hogyan másképpen? *Anyanyelv-pedagógia*, 1(1), <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=15>

Grandpierre, A.**Creative writing by children**

Creative writing has started to gain ground in Hungarian public education following examples in the West. In the 2014/15 school year Erzsébet Kolláth, a leading teacher at the ELTE Gyertyánffy István Elementary Training School, and her third graders demonstrated the effectiveness of creative writing: highlighting the development of the children's capacities and personalities. In cooperation with parents they published a book of children's poems and illustrations. The children's poems revealed advanced writing skills, a sensitivity to spirituality and a mature world-view.

Keywords: creative writing, poems by children, book of poetry, Krémkaktusz, capacity and personality development

